

**Oppilaitosten
kestävän kehityksen kriteerit
ja sertifiointi**

Vapaa sivistystyö

Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointin tunnus:
Marisa Saarinen

OKKA

Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö – OKKA-säätiö
ylläpitää kansallista Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointia.

Lisätietoa ja julkaisun PDF-versio:
www.koulujaymparisto.fi

© Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö – OKKA-säätiö
© Osuuskunta Eco-One

Taitto: Graafinen Suunnittelu Sari Rinne
Painopaikka: Erweko Oy, Helsinki 2013

Kestävä kehitys

- vapaan sivistystyön mahdollisuus

Kestävään kehitykseen liittyvän tietoisuuden ja osaamisen lisääminen on oleellisen tärkeää, jotta selviäisimme ilmastonmuutoksen, kasvavan luonnonvarojen kulutuksen, monimuotoisuuden kaventumisen ja kehityskysymysten tuomista haasteista. Koulujen ja oppilaitosten tehtävänä on tukea oppilaiden kasvua ympäristöstään ja kanssaihmisistä vastuuta kantaviksi kansalaisiksi ja ammattitaitoisiksi ihmisiksi, jotka osaavat ottaa huomioon kestävän kehityksen näkökulman työssään ja arjen valinnoissaan.

Vapaan sivistystyön rooli kestävän kehityksen edistämisessä

Vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on keskeinen rooli kestävän kehityksen tiedon ja osaamisen edistämisessä. Vapaan sivistystyön tarkoituksena on elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisössä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa. Laki vapaasta sivistystyöstä määrittelee yhdeksi vapaan sivistystyön tarkoituksiksi myös kestävän kehityksen edistämisen.

Vapaan sivistystyön vahvuuksia ja mahdollisuuksia kestävän kehityksen edistämisessä ovat monipuoliset ja joustavat oppimisen tavat, joissa korostuvat muun muassa oppijoiden omat kokemukset ja kiinnostuksen kohteet, toiminnallisuus, erilaisten oppimisympäristöjen hyödyntäminen ja vuorovaikutteinen oppiminen. Vapaa sivistystyö pystyy nopeasti reagoimaan yhteiskunnasta ja ympäristöstä nouseviin tarpeisiin.

Vapaan sivistystyön oppilaitosten vahva verkottuminen paikallisten, alueellisten ja kansainvälisten toimijatahojen kanssa tarjoaa oppilaitoksille ja niiden opiskelijoille mahdollisuuksia osallistua kestävän tulevaisuuden rakentamiseen niin omassa lähiympäristössään kuin maailmanlaajuisesti.

”[Vapaan sivistystyön] opintojen tavoitteena on pidettävä valveutunutta kansalaista, joka osaa kriittisesti arvioida erilaisia kestävään kehitykseen liittyviä sekä paikallisia että maailmanlaajuisia ratkaisuja ja niiden pohjalta tehdä oma henkilökohtaiset valintansa. Kestävän kehityksen koulutuksella voidaan vahvistaa kansalaisten edellytyksiä sisäistää kestävän elämäntavan merkitys ja näin voidaan omaksua niitä tietoja ja taitoja, joilla kestävän kehityksen yhteiskuntaa rakennetaan.” (Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:6)

Kriteerit ovat tuki opiston kehittämistyölle

Tässä julkaisussa esiteltävät *vapaan sivistystyön kestävän kehityksen kriteerit* tarjoavat työvälineen, jonka avulla kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset, kesäyliopistot ja liikunnan koulutuskeskukset voivat sisällyttää kestävän kehityksen näkökulman johtamiseen, koulutusten toteutukseen ja toimintakulttuuriinsa. Kriteerit mahdollistavat myös opiston kestävän kehityksen toiminnan sertifiointin.

Kriteerit kannustavat koko opistoyhteisöä arvioimaan ja kehittämään yhdessä opiston toimintaa. Kriteereitä voidaan hyödyntää osana opiston laatutyötä, esimerkiksi CAF-malliin perustuvan arvioinnin yhteydessä. Tarkoitusta varten laaditaan jatkossa myös erillisiä työkaluja.

Kriteereistä on tehty lisäksi omat versiot yleissivistäville kouluille ja ammatillisille oppilaitoksille, joita sovelletaan vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaan, mikäli oppilaitos tarjoaa myös näihin koulumuotoihin kuuluvaa opetusta. Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointin www.sivuille (www.koulu-jaymparisto.fi) on laadittu laaja materiaali kriteerien käytön tueksi.

Kriteerien suunnittelu

Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointia ylläpitää **Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö - OKKA-säätiö**. Vapaan sivistystyön kestävän kehityksen kriteerien suunnittelusta vastasivat vuosina 2012–2013 OKKA-säätiö ja Osuuskunta Eco-One. Työn tukena toimi valtakunnallinen kansanopistojen ja kansalaisopistojen pilottiverkosto, joka testasi ja kommentoi kriteereitä.

Kriteerien kehitystyöhön osallistuivat myös Suomen Kansanopistoyhdistys, Kansalaisopistojen liitto ja Opintokeskukset ry. Kriteerien kehittämistyöhön saatiin tukea Keski-Suomen ELY-keskuksen myöntämästä ympäristöministeriön ympäristökasvatuksen hankeavustuksesta.

Kestävän kehityksen ohjelmat ja sertifiointitavoitteena

Suomen kestävän kehityksen toimikunnan ja opetusministeriön strategioiden *) tavoitteena on, että kaikissa Suomen kouluissa ja oppilaitoksissa on oma kestävän kehityksen toiminta-ohjelma. Lisäksi tavoitteena on, että 15 prosentilla on kestävän kehityksen työstään ulkoinen tunnus tai sertifikaatti vuoteen 2014 mennessä.

*) "Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa", Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:6; "Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006-2014", Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto, 2006.

Kestävä kehitys ja hyvä elämä

Kestävä kehitys on käsitteenä kulunut ja se tuntuu tarkoittavan nykyisin melkein mitä tahansa. Mistä oikeastaan on kysymys? Pitäisikö meidän puhua hyvästä elämästä kestävän kehityksen sijaan?

Luonto uhattuna

Tieteellisen tiedon valossa nykyinen elämäntapamme uhkaa vakavasti maapallomme luonnon monimuotoisuutta ja luonnonvaraperustan säilymistä. Kiihtyvällä ilmastomuutoksella on tulevaisuudessa todennäköisesti vakavia seurauksia ihmisten sekä eläin- ja kasvilajien elinolosuhteisiin eri puolilla maailmaa.

Samaan aikaan, kun teollistuneiden maiden ihmiset nauttivat koko ajan lisääntyvästä tavaroiden ja palveluiden yltäkylläisyydestä, osoittavat keskeiset luonnon tilan mittarit jatkuvaa heikkenemistä. Materiaalisen hyvinvoinnin kasvu ei myöskään jakaudu oikeudenmukaisesti maailman väestön kesken.

Vahva kestävyysajattelu

Kestävän kehityksen tutkimuksessa on viime vuosina noussut esille niin sanottu vahva kestävyysajattelu. Sen lähtökohtana on ihmiskunnan ja luonnon hyvinvoinnin ratkaiseva kohtalonyhteys: menestymme vain yhdessä toistemme ja luonnon kanssa.

Vahva kestävyysajattelu turvaa ekologisen kestävyysajattelun toteutumisen, mutta se perustuu myös tinkimättömään ihmisarvon kunnioittamiseen.

Jokaisella maapallon ihmisellä tulee olla mahdollisuus perustarpeidensa tyydyttämiseen ja kohtuulliseen hyvinvointiin.

Jotta tähän visioon olisi mahdollista päästä, ihmiskunnan on pakko arvioida uudelleen talouden roolia maailmassa. **Kestävä tulevaisuus ei voi rakentua talouteen, joka on päämäärä itsessään.** Taloudellinen toiminta on sopeutettava ekologisiin reunaehtoihin ja se on valjastettava palvelemaan ihmiskunnan todellisiin tarpeisiin perustuvaa hyvinvointia.

Kohti postmaterialismia

Materialististen arvojen vahvuutta nykyisessä maailmassamme on selitetty yhteisön luomilla sosiaalisilla paineilla. Tutkimusten mukaan kuluttaminen ja ulkoisen hyväksynnän tavoittelu eivät edistä ihmisen onnellisuutta, sillä todelliset tarpeemme sekoittuvat muiden odotuksiin.

Tutkimuksissa on saatu näyttöä myös siitä, että **ihmistä ympäröivä valintojen paljous, maailman ja elämän monimutkaistuminen sekä merkityksellisyyden tunteen katoaminen vähentävät sisäistä hyvinvointiamme.**

Ihmisen onnellisuus syntyy materian sijaan aivan jostain muusta:
”Ihmiset eivät tarvitse valtavia autoja. He tarvitsevat ihailua ja kunnioitusta. He eivät tarvitse jatkuvasti uusia vaatteita. He haluavat tuntea, että muut pitävät heitä viehättävinä, he tarvitsevat jännitystä, vaihtelua ja kauneutta. Ihmiset eivät tarvitse elektronista viihdettä vaan jotakin kiinnostavaa, joka valtaa heidän mielensä ja tunteensa ... Todellisten, mutta aineettomien tarpeiden – identiteetin, yhteisön, itsekunnioituksen, haastavuuden, rakkauden ja ilon – tyydyttäminen materiaalilla on loputon yritys tyydyttää näitä tarpeita väärillä ratkaisuilla.”
(Meadows et al 2004, Kasvun rajat – 30 vuotta myöhemmin).

Vaurain osa ihmiskunnasta on onnistunut kehittämään järjestetyn ristiriidan, jossa maapallon ekologinen kestävyys on uhattu jatkuvan materiaalisen kasvun turvaamiseksi – kasvun, joka ei kuitenkaan pysty tyydyttämään ihmisen syvimpiä luontaisia tarpeita.

Ratkaisuksi tähän ongelmaan on esitetty **postmaterialismia**, jossa on kysymys ihmisten maailmankuvan muuttumisesta rahan, tavarankäytön ja omistamisen sijaan ihmissuhteita ja elämän merkityksellisyyttä korostavaksi. **Postmaterialistisen elämäntavan avulla olisi mahdollista tyydyttää ihmiskunnan materialistiset tarpeet murto-osalla nykyisestä luonnonvarojen kulutuksesta, silti tinkimättä ihmisten todellisesta hyvinvoinnista.**

Epäitsekäämpi arvomaailma voisi johtaa myös aidon huolenpidon ja vastuun syntymiseen lähellä ja kaukana olevista ihmisistä ja

ekosysteemien hyvinvoinnista, ja tätä kautta mahdollisuuteen jakaa maailman aineellista hyvinvointia oikeudenmukaisemmin.

Kulttuuri muutosvoimana

Kestävän kehityksen kulttuurinen ulottuvuus yhdistyy vahvimmin kulttuuriperinnön suojelemiseen ja sen välittämiseen tuleville sukupolville. Sen merkityksen kestävän tulevaisuuden rakentamisessa voi kuitenkin nähdä paljon laajemmin.

Kulttuuri ei liity vain menneeseen, vaan se uudistuu jatkuvasti tässä hetkessä. Me kaikki olemme osallisia kulttuurin syntyyn ja muuttumiseen. Osallisuudessa piilee kulttuurin muutosvoima: **kestävä tulevaisuus ja hyvä elämä syntyvät meidän valinnoistamme, yhteisestä tahdosta ja toiminnasta kestävän tulevaisuuden puolesta.**

Lähteitä:

Hämäläinen Timo: Yhteiskunnallinen murros ja henkinen hyvinvointi, Sitran selvityksiä 8, Helsinki 2009.

Laine Marja & Toivanen Paula (toim.): Kestävä kasvatus – kulttuuria etsimässä, Suomen kulttuuriperintökasvatuksen Seuran julkaisuja 6, 2013.

Meadows, D., Meadows D. L., & Randers J.: Kasvun rajat – 30 vuotta myöhemmin. Suom. Kati Pitkänen. Helsinki: Gaudeamus 2004.

Salonen, Arto: Kestävä kehitys globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnan haasteena, Tutkimuksia 318. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2010.

Oppilaitokset kestävän tulevaisuuden rakentajina

Kestävän tulevaisuuden rakentamisessa on kysymys elinikäisestä oppimisesta, jota tapahtuu niin koulujärjestelmän sisällä kuin kaikkialla yhteiskunnassamme. Kestävä kehitys haastaa pohtimaan yksilöiden oppimisen lisäksi organisaatiotason oppimista ja toimintakulttuuria: miten oppilaitoksesta tulee yhteisen oppimisen kautta yhteisö, joka edistää

kaikessa toiminnassaan kestävää elämäntapaa ja kasvattaa muutoksen tekijöitä (kuva 1)? Yhteiskunnan kulttuurinen muutos kestävään kehitykseen tapahtuu sekä yksilöiden että organisaatioiden toiminnan, valintojen ja yhteistyön kautta. Siksi on oleellista luoda valmiuksia muutoksen edistämiseksi erilaisten yhteisöjen kautta.

Kestävän tulevaisuuden koulujärjestelmän visio: Kestävän tulevaisuuden koulut ja oppilaitokset toimivat esimerkkinä kestävästä elämäntavasta. Ne ovat paikallisesti, alueellisesti ja koko Suomen tasolla solmukohtia ja aloitteentekijöitä, jotka verkottuvat muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa tavoitteena oppimisen ja kulttuurisen muutoksen edistäminen kohti kestävän tulevaisuuden yhteiskuntaa.

Kuva 1. Kestävän tulevaisuuden oppilaitoksen toimintakulttuurin osatekijöitä (OKKA-säätiö, Erkka Laininen).

Kestävän kehityksen kriteerien rakenne

Vapaan sivistystyön kestävän kehityksen kriteereissä käsitellään kestävän kehityksen sisällyttämistä opiston arvopohjaan, johtamiseen ja toimintakulttuuriin sekä koulutusten suunnitteluun ja toteutukseen. Kriteereiden rakenne pohjautuu laatuajattelusta tuttuun, Demingin ympyräänä tunnettuun jatkuvan parantamisen

kehään, jonka vaiheita ovat suunnittelu, toteutus, arviointi ja kehittäminen (kuva 2). Siksi kestävän kehityksen kriteerien kytkeminen oppilaitoksen tai koulutuksen järjestäjän laatuajatteluun ja esimerkiksi vapaan sivistystyön käytössä olevan CAF-arviointikriteeristön mukaiseen toiminnan arviointiin onnistuu helposti.

Kuva 2. Vapaan sivistystyön kestävän kehityksen kriteerien rakenne ja keskeiset sisällöt.

Kriteerien suunnittelu -osassa tarkastellaan, miten kestävä kehitys näkyy opiston arvoissa ja kuinka ne ohjaavat opiston toimintaa. Tärkeää on myös, että opisto varmistaa kestävään kehitykseen liittyvien säännösten ja määräysten toteutumisen, organisoii kestävän kehityksen työn ja varmistaa tarvittavat resurssit ja osaamisen. Opiston kestävän kehityksen ohjelma on työväline, jonka vuosittaisten tavoitteiden kautta parannetaan jatkuvasti kestävän kehityksen toteutumista opetuksessa ja toimintakulttuurissa. Kriteereissä edellytetään myös, että opisto suuntaa koulutustarjontaa kestävän kehityksen teemoihin ja varmistaa, että kestävän kehityksen oppimistavoitteet sisältyvät koulutuksiin.

Toteutus-osassa tarkastellaan, miten kestävän kehityksen oppimistavoitteet ja -sisällöt toteutuvat opiston koulutuksissa ja millaisia kestävä kehitystä tukevia opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä koulutuksissa hyödynnetään. Kestävän kehityksen toteutumista opiston toimintakulttuurissa arvioidaan opiston itse valitsemien viiden teeman kautta.

Toimintakulttuuri ja oppiminen kytkeytyvät toisiinsa koko opistoyhteisön yhteisessä toiminnassa, jolla rakennetaan kestävän tulevaisuuden opistoa.

Opiston kestävän kehityksen työtä tukee verkottuminen. Kriteereissä tarkastellaan, millaista yhteistyötä opisto tekee paikallisten, alueellisten, kansallisten tai kansainvälisten toimijoiden kanssa esimerkiksi koulutusten toteutuksessa tai hankkeissa. Tavoitteena on, että yhteistyö luo kestävän kehityksen edistämiseksi toimijoiden yhteisiä oppimisen, tutkimuksen, kokeilun ja kehittämisen areenoita.

Seuranta, arviointi ja kehittäminen -osassa arvioidaan opiston kestävän kehityksen toiminnan arvioinnin käytäntöjä. Arviointi voi tapahtua osana opiston muun toiminnan arviointia. Oleellista on, että opistolla on mittareita, joiden avulla tarkastellaan kestävän kehityksen toiminnan tasoa opetuksessa ja toimintakulttuurissa. Arviointitietoa käsitellään yhteisesti ja sitä hyödynnetään toiminnan kehittämiseen.

Seuraavassa esitetään **vapaan sivistystyön kestävän kehityksen kriteerit**, joita kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset, kesäyliopistot ja liikunnan koulutuskeskukset voivat käyttää toimintansa arviointiin ja kehittämiseen. Oppilaitokset voivat hakea OKKA-säätiöltä kriteerien täyttymisen ulkoiseen arviointiin perustuvaa kestävän kehityksen sertifikaattia. **Arviointi ja sertifiointi voidaan toteuttaa myös vain jotain tiettyä oppilaitoksen yksikköä tai osaa koskevana.**

Kriteereiden käytön tueksi on laadittu itsearviointin työkalut ja tukimateriaali, jotka tarkentavat kriteerien soveltamista erilaisissa vapaan sivistystyön oppilaitoksissa (saatavissa www.koulujaymparisto.fi).

Vapaan sivistystyön kestävän kehityksen kriteerit

1) SUUNNITTELU

Arvot ja strategiat	Kriteeri 1: Kestävä kehitys sisältyy opiston arvoihin, ja niiden sisältöä ja merkitystä on käsitelty henkilöstön kanssa. Arvoista ja opiston kestävän kehityksen toiminnasta viestitään opiskelijoille ja sidosryhmille. Kestävän kehityksen arvot ohjaavat opiston toimintaa ja niiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti.
Lakisääteiset vaatimukset	Kriteeri 2: Opistolla on ajantasaiset, lakisääteiset tai määräyksiin perustuvat kestävään kehitykseen liittyvät ohjelmat, suunnitelmat ja ohjeet, joihin henkilöstö, opiskelijat ja yhteistyötahot on perehdytetty heitä koskevin osin. Opisto seuraa lakisääteisten vaatimusten toteutumista ja kehittää toimintaansa tarpeen mukaan.
Organisaatio ja resurssit	Kriteeri 3: Opistolla on kestävän kehityksen ryhmä tai muu työryhmä, joka koordinoi ja arvioi opiston kestävän kehityksen työtä ja tiedottaa opiston yhteisöä sen tavoitteista ja etenemisestä. Opiskelijoiden vaikutusmahdollisuudet kestävän kehityksen työhön on varmistettu. Kestävän kehityksen työllä on määritellyt vastuut, tarvittavat resurssit ja johdon tuki. Kriteeri 4: Henkilöstön kestävään kehitykseen liittyvät osaamistarpeet on tunnistettu. Opisto on järjestänyt henkilöstölle tarpeiden mukaan mahdollisuuksia kestävän kehityksen osaamisen päivittämiseen.
Kestävän kehityksen ohjelma	Kriteeri 5: Opistolla on kestävän kehityksen ohjelma tai muu toimintasuunnitelma, joka sisältää tavoitteet ja toimenpiteet opiston valitsemien kestävän kehityksen teemojen *) edistämiseksi opetuksessa ja opiston toimintakulttuurissa. Opistoyhteisö osallistuu teemojen valintaan ja ohjelman suunnitteluun. *) Katso teemataulukko kriteeri 9
Koulutusten suunnittelu	Kriteeri 6: Opisto on suunnannut koulutustarjontaansa kestävään kehitykseen liittyviin teemoihin ja aiheisiin. Kriteeri 7: Koulutusten suunnittelussa otetaan huomioon kestävän kehityksen oppimistavoitteet ja niihin liittyvät opiskelijoiden tarpeet. Opetushenkilöstö ja tuntiopettajat perehdytetään koulutusten kestävän kehityksen sisältöihin ja oppimistavoitteisiin.

2) TOTEUTUS

Koulutusten toteutus

Kriteeri 8: Kestävän kehityksen oppimistavoitteet toteutuvat opiston koulutuksissa oppijoiden yhteisö-lisenä toimintana ja tekoina. Opetuksessa hyödynne-tään kestävän kehityksen oppimista tukevia opetus-menetelmiä ja oppimisympäristöjä.

Toiminta-kulttuuri

Kriteeri 9: Opistoyhteisön valitsemat vuosittaiset teemat ja kestävän kehityksen ohjelman toimenpi-teet toteutuvat opetuksessa ja toimintakulttuurissa. Henkilöstö ja opiskelijat ovat osallistuneet teemojen toteutukseen.

Opiston hakiessa sertifikaattia se valitsee omista vahvuuksistaan lähtien arvioitavaksi alla olevasta taulukosta yhteensä viisi teemaa. Niistä vähin-tään kaksi tulee valita ekologisen ja taloudellisen kestävyys-teemoista ja kaksi sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyys-teemoista. Yksi teemoista voi olla oma teema. Osa teemoista mahdollistaa useiden kestävän kehi-tyksen osa-alueiden käsittelyn.

*Teemojen toteutusta arvioitaessa otetaan huomioon opiston sertifikaatin hakuvuoden sekä sitä edeltävän viiden luku- tai toimintavuoden aikana toteutettu toiminta. **Opisto voi siten hyödyntää arvioinnissa kriteerien teemojen puitteissa tehtyä työtä, joka on tapahtunut jo ennen varsinaisen kestävän kehityksen ohjelman rakentamista.***

Ekologinen ja taloudellinen kestävyys

- Vastuulliset hankinnat ja kestävä kulutus (myös sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys)
- Jätteen synnyn ehkäisy ja kierrätys
- Energia ja vesi
- Kuljetukset ja liikkuminen
- Koulurakennuksen ja piha- ympäristön hoito ja ylläpito
- Ravinto ja terveys (myös sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys)
- Oma teema (ekologinen/ taloudellinen kestävyys)

Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys

- Turvallisuus opistossa
- Henkilöstön ja opiskelijoiden hyvinvointi
- Kiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäisy
- Opiskelijahuolto ja muu oppimisen tuki
- Kulttuuriympäristö, tavat ja perinteet
- Monikulttuurisuus ja kansainvälisyys
- Oma teema (sosiaalinen/ kulttuurinen kestävyys)

Kumppanuudet ja hankkeet

Kriteeri 10: Opisto tekee kestävän kehityksen teemoihin liittyvää yhteistyötä paikallisten, alueellisten, kansallisten tai kansainvälisten toimijoiden kanssa.

3) SEURANTA, ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

Kestävän kehityksen arviointikäytäntö

Kriteeri 11: Opisto seuraa ja arvioi kestävän kehityksen toteutumista opetuksessa ja toimintakulttuurissa. Arviointitietoa käsitellään yhteisesti ja sitä hyödynnetään toiminnan kehittämiseen. Opisto raportoi sidosryhmilleen kestävän kehityksen työnsä tuloksista.

Kriteerit kestävän kehityksen ohjelman laadinnan tukena

Kriteereissä esitettyjen kestävän kehityksen teemojen tarkoituksena on arvioinnin lisäksi tukea opiston kestävän kehityksen ohjelman rakentamista ja toiminnan kehittämistä vuosittaisten teemojen kautta kohti sertifikaatin tasoa (kuva 3). Opisto suunnittelee teemojen toteutuksen

kestävän kehityksen ohjelmansa puitteissa määrittäen tavoitteet, toimenpiteet, vastuut, resurssit ja aikataulut. Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointin [www-sivuille \(www.koulujaym-paristo.fi\)](http://www.sivuille(www.koulujaym-paristo.fi)) on koottu tukiaineistoa teemojen toteutuksen tueksi.

Kuva 3. Kestävän kehityksen ohjelman rakentaminen ja päivittäminen teemojen avulla.

Kestävän kehityksen ohjelman rakentaminen kriteerien teemojen avulla

1. Opisto valitsee vuosittaisen kestävän kehityksen ohjelmansa pohjaksi yhden tai useamman **teeman** kriteereissä esitetystä teema-laatikosta. Valinta tehdään esille nousseiden kehittämistarpeiden tai esimerkiksi koulutuksen järjestäjän asettamien tavoitteiden perusteella. Henkilöstö ja opiskelijat osallistuvat teeman valintaan.
2. Teemasta tehdään **nykytilanteen kartoitus**, joka voi tapahtua esimerkiksi ympäristökatselmuksen, opiston vuosittaisen itsearvioinnin, henkilöstölle ja opiskelijoille sekä sidosryhmille suunnattujen kyselyiden tai riskikartoituksen avulla. Opiskelijoiden osallistuminen katselmuksen toteutukseen tarjoaa hyviä oppimisen mahdollisuuksia.
3. Kartoituksen tulosten perusteella opisto suunnittelee seuraavalle lukuvuodelle **kestävän kehityksen ohjelman**, joka sisältää tavoitteet, toimenpiteet, vastuut, aikataulut, resurssit ja mittarit valittujen teemojen kehittämiseksi ja tavoitteiden toteutumisen seuraamiseksi. Ohjelma voi olla myös osa jotain muuta opiston toimenpidesuunnitelmaa. Henkilöstö ja opiskelijat osallistuvat ohjelman suunnitteluun.
4. **Teema tehdään näkyväksi opiston arjessa** erilaisten tapahtumien, kampanjoiden, tiedottamisen ja uusien toimintatapojen käyttöönoton kautta. Opetushenkilöstön tehtävänä on suunnitella, miten **teeman toteutus kytketään opetukseen** ja miten opiskelijat saadaan mukaan rakentamaan teeman näkymistä opiston arjessa. Teaman toteutukseen kytketään mukaan opiston sisäiset ja ulkopuoliset yhteistyötahot, kuten kiinteistönhoidon, siivouksen, ruokapalveluiden, opiskelijaterveydenhuollon tai opiskelijahuollon edustajat.
5. Teaman ja kestävän kehityksen ohjelman **tavoitteiden toteutumista arvioidaan lukuvuoden lopussa**. Henkilöstö ja opiskelijat osallistuvat arviointiin ja tulosten käsittelyyn. Näkemyksiä voidaan kysyä myös sidosryhmiltä. Tulosten perusteella valitaan uusia teemoja ja suunnitellaan seuraavan lukuvuoden kestävän kehityksen ohjelmaa.

HUOM! *Opiskelijoiden, opetushenkilöstön, tuntiopettajien, muun henkilöstön ja yhteistyötahojen osallistumismahdollisuudet kestävän kehityksen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin vaihtelevat erilaisissa vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Oleellista on, että osallistumiselle etsitään tapoja ja foorumeita olemassa olevien mahdollisuuksien puitteissa.*

Kohti sertifikaattia

Mitkä oppilaitokset voivat hakea sertifikaattia?

Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifikaattia voivat hakea vapaan sivistystyön oppilaitokset, peruskoulut, lukiot ja ammatilliset oppilaitokset. Arviointi ja sertifiointi voidaan toteuttaa myös vain jotain tiettyä oppilaitoksen yksikköä tai osaa koskevana.

Mitä vaatimuksia sertifikaatin saamiseksi täytyy täyttää?

Sertifikaatin myöntämisen edellytyksenä on, että opisto täyttää minimipistemäärät kestävän kehityksen kriteerien eri osista. Pistemäärät on esitetty sertifiointin www.sivuilla (www.koulujaymparisto.fi). Sertifikaatin saaminen ei edellytä täydellisyyttä kriteerien vaatimusten täyttämisessä.

Milloin sertifikaattia kannattaa lähteä tavoittelemaan?

Ennen sertifikaatin hakemista opiston on tehtävä **itsearviointi** käyttäen sertifiointin www.sivuilla saatavia itsearvioinnin kysymyslistoja, joissa kriteerien täyttymistä arvioidaan kuvasa 4 esitetyn mallin mukaisesti. Jokaisesta kriteeristä on laadittu kriteerikohtaiset malliin perustuvat tasokuvaukset (puuttuva, käynnistynyt, kehittynyt, vakiintunut).

Kysymyslistojen kysymykset on laadittu siten, että niihin vastamalla opisto pystyy itse arvioimaan oman suoritustasonsa kaikkien kriteerin osalta. Alustavan itsearvioinnin perusteella on helppo tunnistaa kehittämisen kohteet ennen sertifikaatin hakemista. Halutessaan opisto voi kysyä OKKA-säätiöltä näkemystä sertifiointivalmiudestaan. OKKA-säätiö tarjoaa tukea myös itsearvioinnin organisointiin ja sertifiointia varten tarvittavaan kehittämistyöhön.

Puuttuva (0 pistettä)	Puuttuva (1 piste)	Puuttuva (2 pistettä)	Vakiintunut (3 pistettä)
Opisto ei ole suunnitellut eikä aloittanut kriteerin mukaista toimintaa.	Opisto on suunnitellut kriteerin mukaista toimintaa ja aloittanut sen toteuttamisen.	Opisto on toteuttanut kriteerin mukaista toimintaa vähintään yhden lukuvuoden ajan.	Kriteerin mukainen toiminta on muuttunut opiston arjessa toimivaksi, suunnitelmalliseksi käytännöksi, joka on tarvittaessa ohjeistettu

Kuva 4. Itsearvioinnin kysymyslistoissa on esitetty kriteerikohtaiset neliportaiset arviointiperusteet, jotka pohjautuvat taulukossa esitettyyn malliin. Kysymyslistat ovat saatavissa osoitteesta www.koulujaymparisto.fi.

Miten sertifikaatin hakeminen tapahtuu?

HUOM! Sertifiointia varten opiston ei tarvitse toteuttaa useita vuosia kestävän kehityksen ohjelmaa edellä kuvatun mallin mukaisesti. Kriteerien teemoihin liittyvää, arvioinnissa hyväksi luettavaa kehitystyötä on voitu tehdä tätä aiemmin esimerkiksi erilaisten projektien kautta. Itsearvioinnissa usein huomataankin, että suuri osa sertifikaatin vaatimuksista toteutuu jo opiston toiminnassa.

Ulkoinen auditointi

Itsearvioinnin lisäksi opistossa toteutetaan ulkoinen auditointi, jonka suorittaa OKKA-säätiön auditoijarekisteriin kuuluva auditoija. Opiston tulee toimittaa kokonaisuudessaan täytetyt itsearvioinnin kysymyslistat auditoilijalle viimeistään kolme viikkoa ennen auditointia.

Opisto tilaa auditoilijan ottamalla yhteyttä OKKA-säätiöön. Auditointiin varataan yleensä yksi päivä, jonka aikana arvioija tutustuu opiston toimintaan ja haastattelee eri henkilöstöryhmien edustajia ja opiskelijoita.

Auditoija todentaa näytön kriteerien täyttymisestä ja vahvistaa opiston saaman pistemäärän. Tärkeä osa arviointia on myös auditoilijan antama palaute opiston vahvuuksista ja kehittämiskohteista. Opisto vastaa auditoilijan työhön liittyvistä kustannuksista, joista on annettu suositukset osoitteessa www.koulujaymparisto.fi.

Korjaavat toimenpiteet

Mikäli opisto ei saavuta piste-rajaa, sillä on kolmen kuukauden määräaikana mahdollisuus toimittaa auditoilijalle kirjallinen selvitys korjaavien toimenpiteiden toteuttamisesta pisterajojen täyttymiseksi.

Sertifikaatin hakeminen

Kestävän kehityksen sertifikaattia haetaan OKKA-säätiöltä hakemuslomakkeella, joka on saatavissa osoitteesta www.koulujaymparisto.fi. Sertifikaatin hakeminen on maksutonta. Sertifikaatin myöntää OKKA-säätiön hallitus. Sertifikaatti on uusittava viimeistään 36 kuukauden kuluttua sertifikaatin myöntämisestä tai sen edellisestä uusimisesta. Uusiminen tapahtuu opistossa tehtävän ulkoisen auditoinnin perusteella.

Polku sertifiointiin

Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointin [www.sivuilla osoitteessa](http://www.sivuilla.osoitteessa) **www.koulujaymparisto.fi** on kuvattu "**Polku sertifiointiin**", joka tarjoaa ohjeita ja työkaluja opiston kestävän kehityksen työn eri vaiheisiin.

- **Kestävän kehityksen ohjelma:** Ohjeita ja työkaluja ohjelman rakentamiseen ja linkkejä lisätietoon
- **Teemojen valinta:** Esimerkkipankki kestävän kehityksen kriteerien teemojen toteutuksesta opiston arjessa ja opetuksessa
- **Kestävän kehityksen kriteerit:** Kriteerien esittely
- **Itsearviointi:** Ohjeita ja työvälineitä kestävän kehityksen itsearvioinnin tekemiseen opiston toiminnan kehittämistä ja sertifiointia varten
- **Sertifikaatin hakeminen:** Ohjeet ja lomakkeet sertifikaatin hakemista varten
- **Sertifikaatin ylläpito:** Ohjeet sertifikaatin saaneille oppilaitoksille vuosittaista itsearviointia ja sertifikaatin uusimista varten
- **Ohjeita auditoiduille:** Kestävän kehityksen ulkoisen arvioinnin suunnittelua ja toteutusta varten laaditut auditoiduille ohjeet, joita voidaan hyödyntää myös opistojen omissa sisäisissä arvioinneissa

Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointin yhteistyöverkosto järjestää valtakunnallista kriteerien käyttöä ja kestävän kehityksen ohjelmien rakentamista tukevaa täydennyskoulutusta. Koulutuksesta saa tietoa osoitteesta **www.koulujaymparisto.fi**.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Suomen Kansanopistoyhdistys –
Finlands Folkhögskolförening ry

Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi

OKKA-säätiö, suunnittelupäällikkö Erkka Laininen
erkka.laininen@okka-saatio.com, p. 050 3729195

www.koulujaymparisto.fi